

УДК 334.7
JEL G340, O310

Д. Стеченко, д-р екон. наук, проф.
Національний технічний університет України "КПІ"

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ УТВОРЕНЬ

Стратегічне управління знаннями розглядається як невід'ємна складова інноваційного розвитку взаємодіючих підприємств корпоративного утворення, що орієнтується на використання інтелектуального капіталу. Розкриваються підходи до підвищення ефективності технологій управління знаннями з урахуванням процесу стратегічного управління інноваційним розвитком.

Ключові слова: *знання; управління знаннями; інтелектуальний капітал; інноваційна діяльність; конкуренція; корпоративні утворення.*

Постановка проблеми. Аналіз основних індикаторів конкурентоспроможності української економіки свідчить про відсутність позитивних зрушень у цій сфері та незадовільні умови для формування конкурентних переваг. Це зумовлює нагальну потребу в прискоренні якісного становлення економіки знань та інтенсивної реалізації інтелектуального капіталу як засобу ефективного використання знання та навичок людей, насамперед, в процесі активізації інноваційної діяльності. Такі процеси внесуть позитивні зміни у всі сфери суспільного життя, сприятимуть становленню внутрішнього ринку та забезпеченню високих показників соціально-економічного розвитку країни.

Мета статті – аргументувати необхідність та імператив ефективного використання інтелектуального капіталу на засадах стратегічного управління знаннями інноваційного спрямування.

В економічній літературі пропонується чимало напрямів управління знаннями і, зокрема, використання інтелектуального капіталу в інноваційній діяльності. З цих напрямів досить відомі роботи вітчизняних і зарубіжних науковців: В. Гейця [1], В. Семиноженка [4], Л. Федулової [5], З. Мильнера [2], Д. Стоунхауса [3] та ін. Проте, відбувається пізнання місії знаньєвих ресурсів в їх нових комбінаціях і проявах інноваційного розвитку.

Проблема управління знаннями має комплексний міждисциплінарний характер. Вона проявляється у взаємодії складових: наука, освіта, вироб-

ництво. Проблематика управління знаннями має розглядатися через призму інноваційного розвитку та інтеграції зазначених складових.

Сучасна економіка – економіка знань, де на професії з переважанням інтелектуальної праці приходиться основний приріст зайнятості. Економіка знань стає головною характеристикою всіх соціально і економічно лідируючих країн. Економіка знань (знанневомістка економіка), як зазначає В.М. Геєць – це економіка, в якій джерелом зростання є як спеціалізовані (наукові), так і повсякденні знання, в результаті використання яких, поряд з природними ресурсами, капіталом і працею, домінуючим фактором стають процеси накопичення і використання знань, внаслідок чого постійно зростає конкурентоспроможність економіки [1, с. 44].

В економіці знань визначальним є інтелектуальний капітал суспільства, який виконує водночас декілька функцій. Одна з них пов'язана з кваліфікацією та професійною підготовленістю населення до продуктивної діяльності. Інша – з розвитком творчих навичок, в тому числі теоретичного мислення. Ще одна важлива функція інтелектуального капіталу суспільства пов'язана з протистоянням процесам руйнування суспільної свідомості, що спричиняють зростання злочинності, тероризму, насильств та інших суспільних хвороб.

Знання – це своєрідний об'єкт. Інтелектуальний капітал персоналу взаємодіючих підприємств корпоративних утворень не можна продати або купити. Можна продати окремий патент, технологічну інструкцію, але весь комплекс знань, що розподілений між персоналом та інформаційними базами, продати неможливо. Це не лише окремі результати, але і налагоджені механізми внутрішньої взаємодії з партнерами, досвід раніше виконаних робіт. Необхідною умовою виживання взаємодіючих підприємств корпоративних утворень в умовах жорсткої конкуренції є наявність актуальної системи знань і своєчасне її використання.

Знання є четвертим фактором виробництв корпоративних утворень і його значимість стає пріоритетною, ніж ресурси, капітал, труд. Мета управління знаннями – збереження, відтворення, нарощування, організація використання знань.

Термін "управління знаннями" був введений Карлом Віігом – американським ученим і консультантом з управління. Ним цей термін був вперше використаний у 1986 році під час виступу на конференції в

Швейцарії, що проводилася Міжнародною організацією праці під егідою ООН [2,с.3]. З того часу цей термін, що визначив систематичне формування, оновлення і застосування знань з метою максимізації ефективності взаємодії підприємств, обійшов весь світ, став предметом різносторонніх досліджень і обговорень, увійшов у практику багатьох компаній як новий вид управлінської діяльності та нова функція управління. Значимість управління знаннями з кожним роком зростає, відображає об'єктивні вимоги розвитку наукоємного виробництва, інформатизації суспільства і підвищення ролі людського потенціалу.

На перших порах управління знаннями розглядалось як феномен, що має відношення лише до тих галузей і виробництв, для яких характерні так названі високі технології, що виготовляють нові зразки продукції безпосередньо на базі конкретних наукових досліджень і технологічних розробок, технологічних новацій. Однак практика не сприйняла такий вузький підхід до ефективного управління. Вона довела, що не може бути галузей, виробництв і компаній, які не використовують інтелектуальний капітал у виготовленні продукції, наданні послуг і власне методів управління.

Управління знаннями – сукупність видів діяльності, спрямованих на забезпечення нарощування потенціалу інтелектуального капіталу соціально-економічної системи на основі виробництва, розподілу, використання і трансферу знань з метою максимізації прибутку від реалізації інтелектуальної та інноваційної продукції і досягнення конкурентоспроможності взаємодіючих підприємств корпоративного утворення.

Управління знаннями – це стратегія управління державою, регіоном, корпоративними утвореннями, що орієнтована на розвиток і максимальне використання всього потенціалу інтелектуального капіталу. Управління знаннями – це організація управлінських дій на базі всієї сукупності інтелектуальних, інформаційних і програмних ресурсів.

Знання зосереджені в пам'яті співробітників, у базах даних, правилах виконання службових процедур, в архівах інформації. Інформацію на більшості носіїв можна перенести в пам'ять комп'ютера і поширити в мережі. Частина знань передається від людини до людини і вони не задіяні в повній мірі. Необхідні спеціальні заходи для виявлення унікальних здібностей співробітників і розробка способів їх збереження в потенціалі інтелектуального капіталу корпоративних утворень.

Існують спільноти, в яких люди обмінюються інформацією і знаннями. В більшості випадків спільноти існують як у фізичному, так і у віртуальному просторі. Такі спільноти (місця) можуть бути створені шляхом додатків для спільної роботи, які люди можуть використати у взаємодії, обміну ідеями, постановці питань і пошуку відповідей.

У контексті підвищення ролі інтелектуального капіталу щодо завдання управління знаннями належить визначати активи знань, якими володіють взаємодіючі підприємства; аналізувати те, яким чином знання можуть створювати приріст вартості; здійснювати дії для вирішення цього завдання; оцінити корисність знань. До такого трактування сутності, прийомів і етапів організації використання знань теорія управління прийшла поступово. В останні півстоліття відбувалася еволюція від систем подачі технологій до систем обміну технологіями, а від них – до обміну знаннями і далі – до інноваційних систем знань. Концепція управління знаннями розвиває ці управлінські системи не лише за допомогою їх, але і виводить на рівень цілісної і всеохоплюючої теорії.

Управління знаннями – сфера теоретичної і практичної діяльності, що почала формуватися з початку 90-х років і отримала найбільше поширення в форматі розвитку економіки знань. Так, Д. Стоунхаус пов'язує поняття управління знаннями з наступними процесами [3, с. 16]:

- генерування знань – навчання співробітників індивідуально і колективу організації в цілому;
- формалізація знань – розробка правил, принципів, методів;
- збереження знань – визначення прийнятного способу збереження, який допускає в наступному впровадження знань всередині корпоративного утворення;
- дифузія знань – поширення знань всередині корпоративного утворення і обмеження цього процесу за межами взаємодіючих підприємств;
- координація і контроль знань – важливо переконатися в тому, що організаційні знання співзвучно приймаються і не суперечать одне одному.

Управління знаннями базуються на ряді норм роботи зі знаннями (інститути отримання, збереження, поширення і ефективного використання знань).

Функція управління знаннями має ряд особливостей:

- по-перше, знання є і ресурсом, і об'єктом управління практично в усіх підрозділах і в межах усіх функцій, так як не існує ні одного виду

діяльності в організації, для яких знання не були б джерелом розвитку і удосконалення;

- по-друге, управління знаннями безпосередньо зв'язано з використанням сучасних інформаційних технологій, мережі Internet, інших розгалужених і універсальних мереж, що дають можливість накопичувати і поширювати необхідні знання;

- по-третє, функція управління знаннями виконує інтернаціональну і координаційну роль у процесі організаційного навчання;

- по-четверте, в якості важливої умови ефективного управління знаннями належить вважати його демократичність в організаціях. Це означає можливість кожного працівника брати участь у формуванні корпоративної пам'яті та здійсненні завдань організації. Всі члени організації мають усвідомлювати, що, передаючи знання, вони сприяють регулюванню діяльності корпоративного утворення, виконанню його цілей і завдань.

Щоб мати глибоку, адаптовану організацію, управління знаннями належить використати в усіх її частинах. Розумові здатності всіх мають взаємодіяти і створювати постійний ланцюжок знань. Організаційна форма цієї взаємодії є постійно змінною системи зв'язків, у тому числі і неформальних.

Отже, головною відмінністю економіки знань є те, що вона об'єднує інформаційно-комунікаційні технології з людським, творчим компонентом. У різних країнах світу економіка знань, що відповідає галузям 5-го і 6-го технологічних укладів, є ядром економіки і забезпечує до 30% росту ВВП, створення робочих місць, ріст експортного потенціалу, скорочення виробничих витрат, сприяє якісній трансформації всього суспільства [4].

Забезпеченість науковими кадрами в Україні (5 виконавців наукових і науково-технічних робіт на тисячу осіб економічно активного населення) відповідає рівню таких країн як Іспанія, Польща, Угорщина, Чехія, залишаючи попереду Німеччину, Великобританію, Францію, Данію і Австрію, хоч частка зайнятих дослідженнями та розробками становить приблизно 0,52% від загальної кількості зайнятих в економіці при середньому значенні цього показника для країн ЄС 1,2%. Частка вітчизняної наукоємної продукції на світовому ринку високотехнологічної продукції становить менше 0,1% (переважно, це продукція оборонно-промислового комплексу і авіаційної промисловості), при тому, що частка США на цьому ринку становить майже 36%, Японії – 30%, Німеччини – 17%, Китаю – 6%, Росії – 0,5% [5, с. 36–37].

Знаннєвий фактор прискорення темпів економічного зростання залишається, фактично, незадіяним. У результаті наукомісткість виробництва промислової продукції та питома частка високотехнологічного сектору обробної промисловості в останнє десятиріччя XXI ст. зменшилась. Україна за часткою високих технологій поступається Угорщині та Польщі в 1,9–2,2 рази. Від аналогічного показника по основних країнах ЄС відставання України сягає 2,5–3,2 рази [6]. Отже, назріла потреба створення державою арсеналу ефективних важелів стимулювання розбудови наукомісткої економіки, функціонування якої спряло б досягненню високого рівня прибутковості інвестованого ресурсу.

Політика стратегічного управління знаннями зв'язана з ключовою роллю інноваційної діяльності в забезпеченні сучасного економічного росту. Вона має сприяти формуванню ініціативного імпульсу підйому інноваційної активності, необхідного для виводу економіки на траєкторію сталого економічного росту.

Політика стратегічного управління знаннями включає в себе: визначення пріоритетів довгострокового соціально - і техніко-економічного розвитку науково-виробничого потенціалу країни, формування на цій основі промислової, науково-технічної і бюджетної політики, забезпечення їх організації за рахунок використання державних гарантій, здійснення цільових інвестиційних і науково технічних програм, роботи інститутів розвитку, стимулювання інвестиційної і інноваційної активності. Політика стратегічного управління знаннями має бути органічно включена в науково-технічну і промислову політику, в тому числі в політику реструктуризації підприємств корпоративних утворень, забезпечувати підйом їх конкурентоспроможності, вирощувати національних лідерів економічного зростання.

Вибір і реалізація пріоритетів техніко-економічного розвитку за основними напрямками науково-технічного прогресу має приводитись виходячи із закономірностей стратегічного управління знаннями, інтеграційних процесів і національних конкурентних переваг. Ці пріоритети мають реалізовуватися шляхом підтримки державою цільових програм.

До вибраних пріоритетів ставляться певні вимоги. Вибрані пріоритети мають відповідати перспективним напрямкам формування сучасного технологічного укладу і своєчасного створення напрацювань для станов-

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2014. – №1 (28)

лення наступного. Державна підтримка пріоритетних напрямів має характеризуватися двома важливими ознаками: володіти значним зовнішнім ефектом, поліпшуючи загальне економічне середовище і умови розвитку ділової активності; ініціювати ріст ділової активності в широкому комплексі галузей, що споріднені з пріоритетними виробництвами. Іншими словами, стратегія управління знаннями має бути спрямована на розширений імпульс росту попиту і ділової активності. У виробничій сфері вона має сприяти такому росту конкурентоспроможності відповідних виробництв, при якому вони з певного моменту виходять на самостійну траєкторію розширеного відтворення в масштабах світового ринку. З соціальної точки зору, реалізація пріоритетних напрямів структурної переорієнтації економіки має супроводжуватися розширенням зайнятості, підвищенням реальної зарплати і кваліфікації працюючого населення, загальним ростом його добробуту.

За узагальненням інформації фахової літератури в інноваційній діяльності до найважливіших пріоритетних напрямків техніко-економічного розвитку споріднених з управлінням знаннями можна віднести наступні [7; 8 та ін.]:

- освоєння сучасних інформаційних технологій;
- розвиток біотехнологій, особливо генної інженерії та інших напрямів застосування мікробіологічних досліджень, що піднімають ефективність АПК, фармакологічні та інші;
- розвиток нових мікроелектронних технологій і сучасних засобів автоматизації, що забезпечують відчутне підняття конкурентоспроможності і ефективності вітчизняного машинобудування;
- розвиток лазерних технологій;
- оновлення парку цивільної авіації на основі організації виробництва і лізингу сучасних моделей літаків вітчизняного виробництва;
- оновлення устаткування електростанцій, а також модернізація атомних станцій;
- розвиток комплексу технологій ядерного циклу, розширення сфери їх використання;
- розвиток сучасних транспортних вузлів, що істотно покращить швидкість і надійність комбінованих перевозок;
- розвиток житлового будівництва з використанням новітніх технологій;
- розвиток інформаційної інфраструктури на основі сучасних систем супутникової і оптоволоконного зв'язку, сотового зв'язку в містах;

- модернізацію соціальної інфраструктури на основі сучасного вітчизняного устаткування (діагностичні прилади і лазери для медицини, комп'ютерна техніка для системи освіти і т.д.);

- оздоровлення навколишнього середовища на основі новітніх екологічно чистих технологій.

Цей перелік пріоритетних напрямів техніко-економічного розвитку напряму пов'язаний з формуванням і використанням потенціалу знань.

Стимулювання інноваційної активності є важливим напрямком політики стратегічного управління знаннями. Реалізація цього напрямку включає наступні елементи:

- врахування затрат підприємств на цілі проведення НДДКР, модернізації виробництва і впровадження нових технологій у структурі затрат виробництва, їх звільнення від оподаткування;

- субсидування затрат на захист інтелектуальної власності щодо вітчизняних винаходів і розробок за рубежом;

- розвиток інформаційної інфраструктури науково-дослідних робіт, підтримка мережі науково-технічних бібліотек, субсидування їх діяльності з надання послуг користування інформаційними мережами і базами даних та закупівля наукової літератури;

- підтримка функціонування дослідних стендів, експериментальних установок і дослідних виробництв;

- активне формування інтелектуального потенціалу і захист інтелектуальної власності, забезпечення прав на неї.

Висновки. Назріла необхідність відтворення управляємості розвитком економіки знань. Всі перераховані напрямки політики стратегічного управління знаннями мають визначати формування бюджетної зовнішньоторгової, промислової, агропромислової і соціальної політики. Для цього всі складові політики стратегічного управління необхідно узгоджувати через прогнозування, програмування та індикативного планування розвитку економіки знань.

Управління знаннями в умовах активізації інноваційної діяльності потребує науково обґрунтованих передбачень стратегічних тенденцій науково-технічного і соціально-економічного розвитку. При цьому необхідним для нормальної роботи взаємодіючих підприємств у більшості галузей є, як мінімум, десятирічний горизонт планування свого розвитку. Без цілеспрямованої стратегії управління знаннями засоби підміняються цілями, інструментальні завдання превалюють над зміс-

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2014. – №1 (28)

том, відсутня стратегія розвитку економіки знань і на практиці домінує конкурентна гра короткострокових комерційних інтересів основних груп впливу. В нинішній системі регулювання економіки прогнозування інноваційного розвитку відіграє скоріш декоративні функції, а система обґрунтованої доцільності просто відсутня.

У новій системі регулювання економіки стратегія управління знаннями має бути наповнена адекватним змістом. Насамперед, необхідні зміни технології прогнозування розвитку економіки знань. Екстраполяція тенденцій минулого не повинна домінувати при формуванні планів майбутнього розвитку. Завдання полягає в зворотному – в переломі установлених тенденцій, подоланні депресії та ініціативи економічного росту. В наявних умовах прогноз має визначатися поєднанням наявних можливостей і бажаних результатів. Для цього необхідно враховувати закономірності сучасного розвитку економіки знань, починаючи з формулювання чітких цілей на задану перспективу та інвентаризації наявних знанневих ресурсів, які можуть бути задіяні шляхом створення відповідних макроекономічних умов і заходів державного регулювання.

Література:

1. Геєць В.М. Про характер перехідних процесів до економічних знань / Геєць В. М. // Економіка знань: виклики глобалізації та Україна/ Під заг. ред.. А. П. Гальчинського, С. В. Львовичкіна, В. Л. Семиноженка. –К.: 2004. – 261 с.
2. Мильнер Б. З. Управление знаниями в современной экономике / Б. З. Мильнер. М.: ИЭРАН, 2008. – 88 с.
3. Стоунхаус Д. Управление организационными знаниями // Стоунхаус Д. Менеджмент в России и зарубежом. – 1999.– №1. – С. 11–22.
4. Семиноженко В. Какой уклад – такая и экономика / Семиноженко В. // 27.05.2004. – Режим доступа: <http://www.semynozhenko.org.ua/documents/2004/s/227.html>.
5. Інноваційний розвиток економіки: модель, система, управління, державна політика/за ред. Л. Федулової. – К.: Основа, 2005. – 552 с.
6. Liendhart J. Hi-tech industries in the EU// Eurostat/ Statistics in focus. INDUSTRY, TRADE AND SERVICES. THEME. 4.11.2003.– С. 2–14.
7. Закон України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" (2623-14) // Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
8. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" № 433-IV. 16.01.2003// Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

References:

1. Heyets' V.M. Pro kharakter perekhidnykh protsesiv do ekonomichnykh znan' / Heyets' V. M. // *Ekonomika znan': vyklyky hlobalizatsiyi ta Ukrainy/ Pid zah. red.. A. P. Hal'chyns'koho, S. V. L'ovochkina, V. L. Semynozhenka.* –K.: 2004. – 261 s.
2. Myl'ner B. Z. Upravlenye znanyamy v sovremennoy ekonomyke / B. Z. Myl'ner. M.: YЭRAN, 2008. – 88 s.
3. Stounkhaus D. Upravlenye orhanyzatsyonnymy znanyamy // Stounkhaus D. *Menedzhment v Rossyy y zarubezhom.* – 1999. – №1. – С. 11–22.
4. Semynozhenko V. Kakoy ukklad – takaya y ekonomyka / Semynozhenko V. // 27.05.2004. – Rezhym dostupa: <http://www.semynozhenko.omg.ua/documents/2004/s/227.html>.
5. *Innovatsiyny rozvytok ekonomiky: model', systema, upravlinnya, derzhavna polityka/za red. L. Fedulovoyi.* – K.: Osnova, 2005. – 552 s.
6. Liendhart J. Hi-tech industries in the EU// Eurostat/ *Statistics in focus. INDUSTRY, TRADE AND SERVICES. THEME.* 4.11.2003. – С. 2–14.
7. Zakon Ukrainy "Pro priorytetni napryamy rozvytku nauky i tekhniky" (2623-14) // Rezhym dostupu: <http://www.rada.gov.ua>.
8. Zakon Ukrainy "Pro priorytetni napryamy innovatsiynoi diyal'nosti v Ukraini" № 433-IV. 16.01.2003// Rezhym dostupu: <http://www.rada.gov.ua>.

Надійшла до редколегії 27.02.14

Д. Стеченко, д-р экон. наук, проф.
Национальный технический университет Украины "КПИ"

**СТРАТЕГИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ ЗНАНИЯМИ В ИННОВАЦИОННОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОРПОРАТИВНЫХ ОБРАЗОВАНИЙ**

Стратегическое управление знаниями рассматривается как неотъемлемая составляющая инновационного развития взаимодействующих предприятий корпоративного образования, ориентированная на использование интеллектуального капитала. Раскрываются подходы к повышению эффективности технологий управления знаниями с учетом процесса стратегического управления инновационным развитием.

Ключевые слова: знания, управление знаниями; интеллектуальный капитал; инновационная деятельность; конкуренция; корпоративные образования.

D. Stechenko, Dr. Econ. Science, prof.
National Technical University of Ukraine "KPI"

**STRATEGIC KNOWLEDGE MANAGEMENT
IN INNOVATION ACTIVITIES CORPORATE FORMATIONS**

Strategic knowledge management is seen as an integral part of an innovative corporate businesses interacting, that is oriented on the intellectual capital use. Knowledge management technologies based on the strategic management of innovation development efficiency improvement approaches are revealed.

Keywords: knowledge, knowledge management, intellectual capital, innovative activity, rivalry, corporate formations.